CATALAN REVIEW
Catalan Review

NORTH AMERICAN CATALAN SOCIETY

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

El registre tècnico-científic de la llengua catalana al segle XVII a través d'un tractat de química titulat Tractat del salitre (Palma, 1640)

Joan-Antoni Mesquida I Cantallops

Catalan Review, Vol. VIII, number 1-2, (1994), p. 265-273

EL REGISTRE TÈCNICO-CIENTÍFIC DE LA LLENGUA CATALANA AL SEGLE XVII A TRAVÉS D'UN TRACTAT DE QUÍMICA TITULAT *TRACTAT DEL SALITRE* (PALMA, 1640)

JOAN-ANTONI MESQUIDA I CANTALLOPS

1. INTRODUCCIÓ

El segle XVII és, juntament amb la segona meitat del XVI, l'època de la revolució científica a Europa. Aquest fet, que va suposar un canvi radical en les estructures culturals del seu temps, no és un fenomen aïllat sinó que està profundament relacionat amb el context social.

Als diversos països europeus i en les diverses fases en què s'ha dividit tradicionalment aquesta revolució científica,[1] ciència i societat han estat profundament lligades i molt sovint el factor social ha actuat com a motor per al desenvolupament científic. Unes determinades necessitats en un sentit ampli han provocat generalment el progrés tant tècnic com científic.

La interpretació de la natura i la generalització del mètode experimental en són una mostra. El segle XVII és, doncs, un període bàsic per entendre la història de la ciència. Ara bé, en alguns països aquestes novetats no es varen notar tant com en d'altres ni tampoc varen ser tan protagonistes en segons quines disciplines. La Península Ibèrica n'és un exemple. Als Països Catalans aquesta centúria està molt determinada pels conflictes socials de què és escenari. La Guerra dels Segadors (que va esclatar el mateix any de publicació del tractat que comentarem: el 1640) va suposar una pèrdua important de gent, una minva del territori català i l'inici de la progressiva desaparició de les llibertats dels catalans. Concretament a Mallorca, a més de la participació indirecta en la guerra esmentada, la gent patia les rivalitats, conflictes i desavinences causades per les divisions de grups (familiars, socials, econòmics, etc.) i l'amenaça constant del corsarisme i el bandolerisme. Això va fer que el panorama en què es vivia fos d'una violència i una intranquil·litat considerables.

Així doncs, una vegada més podem copsar que determinades situacions socials concretes provoquen el desenvolupament de la cièn-

[1] Veg. BERNAL, John D., *Història social de la ciència*, vol. 1, Ed. 62, Barcelona 1964.

cia i de la tècnica. L'exemple a què ara ens referim és el fet que, davant aquesta situació bèl·lica pràcticament constant en què vivien els baleàrics en aquest segle, la necessitat de pólvora per a l'armament (tant per a l'atac com per a la defensa) es va anteposar a d'altres mancances que evidentment hi havia. Es varen plantejar els avantatges que suposarien poder obtenir el principal i més difícil d'aconseguir ingredient de la pólvora, com era el salnitre, i les autoritats, mitjançant el virrei d'aquell temps, varen manar fer una investigació per poder-ne dur a terme la fabricació.

D'aquesta manera, es va manar la realització d'un manual que ensenyàs l'obtenció del salnitre i que facilitàs aquesta tasca a aquells iniciats que s'hi havien de dedicar. L'any 1640 va aparèixer publicat a Palma el *Tractat del salitre. Modo de fer-lo y refinar-lo, tret axí de la pràctica que aportan diferents autors, com del ús, que·s refereix, de diverses províncies*, text de 26 pàgines en llengua catalana, editat per ordre del virrei Alfons de Cardona i Borja.

2. Contingut del *Tractat del salitre*

Aquest llibret explica la manera d'obtenir salnitre a partir dels processos de recollida de les matèries primeres, de refinació de terres salnitroses i de la seva cristal·lització. L'obra està dividida en diversos apartats, segons les fases de producció del nitrat potàssic.

Comença amb un proemi, en el qual hom fa una justificació de la publicació del tractat. Immediatament després ja hi ha un primer capítol, dedicat a caracteritzar les matèries primeres que serviran com a base del procés: terres de coves, soterranis i llocs humits; terra de *flor de muralla*; terres mesclades amb fems i orins de bestiar; terra de camins per on passen animals; etc.

El segon capítol és una descripció dels mètodes d'anàlisi per identificar les terres que contenen salnitre. Bàsicament es tracten quatre procediments: identificació visual a manera de taques d'oli als matins; canvi de color d'un ferro que fogueja dins la terra que suposadament conté salnitre; espurneig d'una mostra de la terra quan s'escampa per damunt de brases enceses; i picantor quan se'n posa un poc en la llengua d'una persona.

El tercer apartat parla de les maneres de disposar les terres salnitroses homogèniament per facilitar la dissolució del salnitre i dels instruments per fer-ho (cubells, cossis, alfàbies, etc.).

El quart, titulat «Com se trauhen los llexius», conté la preparació del sistema d'extracció i el mètode per conèixer si la concentració de nitrat potàssic és suficient per continuar el procés.

El cinquè és dedicat a la concentració per ebullició de les dissolucions. El sisè tracta de la cristal·lització de les dissolucions en llibrells de fusta. El setè versa sobre les diferències entre el procés esmentat i l'extracció a partir de «terra de flor de muralla». El vuitè apartat és una llista de consells generals pel que fa a l'ebullició, eliminació d'impureses, conveniència d'utilitzar aigua de pluja (la que conté menys sals que puguin impurificar el salnitre) i en quantitats mínimes per poder facilitar la posterior cristal·lització.

El novè és el mode de tornar enriquir les terres primeres per tornar-ne a treure salnitre. Els quatre penúltims capítols tracten dels mètodes de purificació a base d'una o diverses recristal·litzacions. I el catorzè i darrer apartat parla del mètode d'anàlisi per conèixer si la refinació és suficient, mitjançant l'observació de la flama que fa el salnitre obtingut.

Aquesta obra és considerada com el primer text químic, en el sentit modern del terme, publicat a les Illes Balears. I els especialistes afirmen que «per trobar altres llibres impresos a les Balears sobre temàtica química és necessari remuntar-se fins les darreries del segle XVIII».[2] Així doncs, constitueix un precedent força primerenc de la ciència química a les Illes Balears. Tan sols se'n coneixen dos exemplars: un, conservat a la Biblioteca Balear del monestir de la Real i un altre, a la biblioteca privada de can Vivot, tots dos a Palma.

Quant a la variació de metodologies exposades, és un autèntic compendi dels diversos sistemes que s'utilitzaven a Europa al segle XVII per obtenir salnitre. Aquest fet es pot demostrar si analitzam les principals fonts del tractat. Fent un estudi comparatiu dels capítols més significatius amb les obres d'on extreu alguns dels materials per fer el tractat, podem veure que els llibres que constitueixen les fonts bàsiques són dos dels principals tractats d'artilleria d'aquell temps: *El perfecto capitán* de Diego de Álava y Viamont (publicat a Madrid el 1590) i la *Prattica manuale dell'Artiglieria* de Lluís Collado (publicat a Venècia el 1586 en italià i, traduïda a l'espanyol, a Milà el 1592). Aquests tracten els mètodes d'extracció, refinació i cristal·lització del salnitre que circulaven per Europa en aquells segles.

3. Anàlisi del tractat com a text militar i pedagògic

Això ens du a considerar la vàlua de l'obra per a l'ensenyament de les disciplines artilleres en el context militar. Així com està plantejada

[2] Estrades, M.; Terron, À., «El Tractat del Salitre» dins *Estudis Baleàrics*, 7, IEB, Palma 1982, pàg. 8

l'obra, és fàcil entreveure-hi una intenció didàctica.[3] I si consideram el fet que l'escola d'artilleria de Mallorca és una de les més antigues de la península[4] i que era una de les que funcionaven millor, podem intuir que s'hi devia utilitzar com a instrument pedagògic en l'ensenyament de la fabricació de la pólvora (temàtica sobre la qual tenim constància que s'ensenyava en aquests centres). De fet, també coneixem un altre text que es feia servir en aquesta escola: la *Theòrica y Pràtica del Art de Artilleria que seguexen y uzan los artillers de la Universitat del Reyne de Mallorcas*, manuscrit del mateix any 1640.

4. Problema d'autoria. Hipòtesi de treball

Com he dit, el *Tractat del salitre* és anònim i l'única referència que hi apareix sobre algun autor és que va ser publicat per ordre del virrei Alfons de Cardona i Borja.

Això ens du a la qüestió d'intentar esbrinar el possible autor del llibret, ja que algú el va escriure, malgrat que al proemi ens diu que «ha manat sa Señoria Il·lustríssima del Señor Don Alonso de Cardona y Borja, Virrey y Capità General &c. que·s recopilàs aquest breu tractat, així de diferens auctors, com del ús y costum de diferents províncies, de què se li ha feta a dita sa Señoria Il·lustríssima, relació per moltes persones plàtiques, per·a què d'esta manera ab poca costa y menos treball, tinguen notícia los qui se ocupen en aquest exercici, de lo més primorós de ell, mentres que la experiència no ha assentat encara en aquest Regne, la plàtica que es deu guardar, y no tinguen necessitat de tants de llibres, que per ser la mayor part en llengües estrangeres, y tractar esta matèria ab demasiada brevedad, no poden esser de enseñança suficient» (Ov.8-25).

Aquesta «recopilació» que mana fer el virrei a partir de diferents autors i dels usos reals que fan servir a altres llocs, diu el text que ha estat feta per «moltes persones plàtiques». Però el conjunt de notícies

---

[3] En l'apartat de declaració d'intencions de l'obra podem llegir que és escrita «per a instruir als officials qui se han de ocupar en fer-lo» (1r.10-11), «per a què d'esta manera ab poca costa, y menos treball, tinguen notícia los qui se ocupen en aquest exercici, de lo més primorós de ell, mentre que la experiència no ha assentat encara en aquest Regne, la plàtica que es deu guardar, y no tinguen necessitat de tants de llibres, que per ser la mayor part en llengües estrangeres, y tractar esta matèria ab demasiada brevedad, no poden esser de enseñança suficient» (1v.14-25), «és necessari aplicar molta diligència en fer-lo, y que los officials tengan en Mallorca coneximent, de la forma, y modo en què es fa en altres Regnes, y usen de diferents esperiències» (2.5-9).

[4] Ja funcionava com a centre d'ensenyament l'any 1529, segons Estabén Ruiz, F., «Escuelas de Artillería en España. La de Mallorca» dins *Honderos*, núm. 144, gener-febrer 1989, pàg. 19

es degué posar per escrit per una sola mà, ja que l'estil del tractat és unitari. A part de seguir un fil conductor al llarg de tota l'obra (el procés d'obtenció del salnitre descrit pas a pas), la llengua que s'utilitza té les mateixes característiques (grafies, hàbits morfològics, construccions sintàctiques, etc.) en qualsevol part del text.

Per tant, m'inclín a pensar que, malgrat que les fonts fossin diverses (tant les d'obres impreses o manuscrits com les informacions orals que s'obtinguessin), la redacció final degué ser feta per un sol autor.

La hipòtesi que present és que l'autor del *Tractat del salitre* degué esser el polvorista oficial de la Universitat del Regne de Mallorca d'aquell temps, Miquel Carbonell.[5]

Encara que tinguem poques dades sobre aquest home (no sabem, per exemple, quan va néixer ni quan va morir),[6] és bastant creïble que escrivís un llibre d'aquestes característiques per les següents raons:

a) els jurats del Gran i General Consell de la Universitat del Regne de Mallorca, davant la necessitat que hi hagués a Mallorca gent «qui sabés traure salitres de lochs salobrenys com se trau en Castella» i constatant que aquí no hi havia gent que en sapigués perquè els «falta la mestrança de seber triar sal sal [sic][7] del salitre, com saben los de Castella» i «haven procurat algú qui fos apte per apendre dit art» envien, l'any 1587,[8] el polvorista i mestre Miquel Carbonell (que s'havia ofert ell mateix) a Castella per «posar-se a traballar ab los qui fan semblant salitre, y ab la notícia y mestrança que ell ja té bé per cert que ne apendrà lo demés que és necessari per·a fer dits salitres de lochs y te-

---

[5] Per arribar a aquesta proposta, he consultat una llarga llista de documents a l'Arxiu del Regne de Mallorca que pertanyen a les següents sèries documentals: Determinacions o actes del Gran i General Consell (des de l'any 1587, AGC-44, fins a l'any 1641, AGC-60, mitjançant 17 volums d'actes), Lletres del procurador reial (1635-1639), Lletres missives (1636-1639), Reial Patrimoni (RP-2156), Redrès d'artilleria (1635-1640), Manuals de comptes del Reial Patrimoni (1639-1640), Lletres comunes (1634-1644), Lletres reials (1639-1654), Expedients i documents solts del Reial Patrimoni (1639-1640), Libre de monicions de 1625 fins en 1630 (AH-5323), Pregons i edictes del Capità General d'aquestes Illes (1632-1686), Libre del clavariat de Juan Reres (1639-1640), Quadern de les panyores del Reial Patrimoni (1640), Llibre de pagament de Artilleria de S. Majestat (1615-1616), Talla general i pla de la Universitat (1639-1640), Crides i Reials Ordres (1620-1644), Cuentas de las torres marítimas i llibre del gasto de la ciutat (1629-1635), Extraccions d'oficis (1633-1657)

[6] Després de consultar tots els llibres de defuncions que es conserven referits a Palma del període 1610-1670, no n'hem trobat cap referència. Tan sols hem pogut saber, a partir de la talla de Palma de l'any 1600, que aquest any vivia a un carrer de la parròquia de Sant Nicolau, en «Lo terma de la Ciutat» (cf. *Libre del taill de nou mília lliures de la Ciutat y terme indicit per lo Consell de la Ciutat e liurat a Baptiste Solivellas... A 29 de noembre de 1600*, pàg. 615v.)

[7] Vol dir «per triar la sal que és sal, com a sal, del salnitre». Aquesta construcció a base de repetir l'element que es vol emfasitzar per remarcar que és allò que es vol dir i no una altra cosa, encara és ben viva al llenguatge quotidià de Mallorca.

[8] Es pren la decisió en el consell celebrat el 30 de juliol de 1587.

rras salobres», amb l'obligació d'ensenyar tot allò que ell aprengui a qui ho vulgui saber, quan torni a Mallorca: «oferint-se dit Carbonell mostrar a quant fills de la terra ho voldran aprendre sens premi algú,[9] salvo que lo temps que ho auran d'apendre, traballen en case del dit Carbonell».[10]

b) devia estar ben considerat, oficialment, i devia gaudir d'un prestigi important perquè totes les vegades que demana un augment de sou, l'hi concedeixen.[11] I aquest fet no és gratuït perquè consta en moltes d'actes dels mateixos anys que més d'un síndic o altres càrrecs oficials han demanat dit augment i la qüestió ha acabat «sens conclusió alguna», com se solucionaven algunes de les propostes que no volien aprovar.[12]

Aquest augment de sou arriba a tal punt que, el 12 d'octubre de l'any 1602, el Gran i General Consell determina que se li donin 25 lliures (quantitat gens menyspreable) cada any durant un període de 10 anys, «los quals finits, dit General Consell li perroga en altres deu anys més» (AGC-49, pàg. 3r.).

Així doncs, allò que podem assegurar és que Miquel Carbonell era un mestre polvorista de la Universitat, molt ben vist pels altres càrrecs oficials, que es considera una persona imprescindible en la institució a causa dels èxits aconseguits en la fabricació de pólvora i l'elaboració de salnitre.

Si tenim en compte que al títol i a la introducció del *Tractat del salitre* hom fa constar que una de les fonts del text és el coneixement dels procediments d'elaboració del salnitre a d'altres províncies de

---

[9] Tal vegada, el fet que ho hagi d'ensenyar «sens premi algú», a part dels beneficis econòmics, sigui una de les possibles raons per les quals al tractat no es pugui fer constar el seu nom.

[10] Totes aquestes cites estan preses de les actes del Gran i General Consell, conservades a l'Arxiu del Regne de Mallorca (AGC-43, pàgs. 158-158v.).

[11] Així, el 19 de juliol de 1597 es proposa en una sessió del Gran i General Consell que s'augmenti el sou a Miquel Carbonell, que cobra 15 lliures cada any, ja que fa bé el seu ofici «de manera que està la Universitat molt satisfeta» i el polvorista no està content del seu salari. La resolució és que se li augmenti «lo salari a dit Carbonell polvorista per rahó de son offici fins a 25 lliures cada any» (AGC- 47, pàgs. 68r.-68v.). Però l'11 d'octubre del mateix any es torna fer una proposta als jurats perquè l'esmentat Carbonell «demana llicèntia de anar-se'n fora Malforca» a causa de «lo poch salari». Per a l'augment addueixen altra vegada, referint-se als seus serveis, «la gran falta [que] faria». Però en aquesta sessió «no.y hagué conclusió alguna».

[12] Per exemple, el 8 de juny de 1588, un altre polvorista, Gabriel Cassador, ofereix els seus serveis («ell ab sa sola indústria fassa selitres tenint tot lo neceçari per a fer aquelles y aximatex aynes [eines] per a la pólvora») als jurats. En la carta de presentació que els escriu, fa constar que té llicència de l'autoritat per treure salnitre de Mallorca, que ha estat «el primer mestra en dita ciutat de fer-los pólvoras» i que, en l'obtenció de salnitre i fabricació de pólvora, no ocasionarà cap despesa extraordinària, a part del sou que demana. Doncs els jurats no accepten els seus serveis, adduint que el tema es tractarà en una altra sessió (cosa que no es fa, o com a mínim no apareix a cap més acta).

l'estat, i que Miquel Carbonell va anar a Castella (i, tal vegada, a d'altres llocs de la península) per aprendre els mètodes que s'hi utilitzaven, amb la intenció d'ensenyar-los als mallorquins, no és gens inversemblant considerar l'esmentat polvorista com a possible autor del text. I també podem afegir que és l'únic polvorista del qual es parla en més de dues ocasions en les sessions del Gran i General Consell, a més de ser l'únic (segons la documentació conservada) a qui comanen l'ensenyament de l'elaboració del salnitre, a partir del seu aprenentatge a fora de Mallorca.

Miquel Carbonell, probablement, degué escriure el tractat entre 1590 (data de la publicació d'*El perfecto capitán* de Diego de Álava, que constitueix la font escrita bàsica del *Tractat del salitre*) i 1640. La primera notícia que tenim per la qual sembla que torna a ser a Mallorca és del 1597. Com que no hem pogut trobar cap referència documental que tracti sobre l'ordre de publicació del llibre per part del virrei, no sabem si va ser editat al cap d'uns anys del final de la redacció o si l'autor el va escriure al llarg d'una sèrie d'anys.

5. Anàlisi lingüística

Des d'un punt de vista estrictament filològic, vull destacar alguns punts de fonètica, morfologia i de lèxic.

La llengua que utilitza és molt ajustada al patró cancelleresc i només se n'aparta en alguns punts concrets de grafies i d'ús d'algunes formes particulars.

Quant a la fonètica, i concretament, respecte del vocalisme àton, cal destacar la confusió sistemàtica entre *a* i *e* en el so neutre (com feim als dialectes orientals), la distinció entre *o* i *u* àtones (llevat d'alguns casos de tancament davant *i* o *u* tòniques, com en mallorquí actual), alguns casos de dissimilació (*bumbolles*, *redones*), d'assimilació (*requirit*, *distil·lar*), de metàtesi (*satorranis*, *guinavet*) i d'afèresi (*replegant*).

Pel que fa al consonantisme, citaré alguns fenòmens observats:

– coexistència de la terminació *-ejar* (fricativa) i *-etjar* (africada): *aventajar*, *aventetjada*, *foguetjant*, *flametja*, etc.

– alguns casos d'ultracorreció: *remourer-los*, *aparrellat*. I algunes pèrdues de R etimològica, per dissimilació: *pendrà*, *orde*.

– un sol exemple de sonorització de *-t-* en les terminacions *-etat*, *-itat*: *brevedad*; enfront de *contrarietat*, *calitat*, *facilitat*, *viscositat*, *cantitat*, etc.

– un cas de conservació de -N- etimològica en la formació del plural en mots plans: *órdens*; i 2 exemples de conservació de -L- eti-

mològica, perduda en el mallorquí actual, però conservada en valencià i en eivissenc: *palm, colps*.

– trobam dos casos de pèrdua d'un element en el grup consonàntic final -NTS: *diferens* ov.11, ov.12. Però és més freqüent la grafia etimològica: *diferents, tants, instruments*, etc. Tots els altres grups consonàntics finals conserven les formes originàries: *flors, carrers, autors, temps, parts, aquests*, etc.

– totes les formes que en llatí contenien el grup consonàntic secundari N'R han adoptat una *-d-* epentètica: *cendra, encendrà, engendren, voldran*, etc.

– no hi ha cap cas de iodització: *palla, senalla, ovelles, tallades*, etc.

– tampoc hi ha cap cas de vocalització de la consonant agrupada implosiva L: *alfàbies, escalfar, alzina*.

– sempre distingeix, d'acord amb l'etimologia, *b* labial i *v* làbiodental.

Quant a la morfosintaxi, voldria comentar la coexistència dels articles *el* i *lo*, si bé ja predomina *el* (amb 109 casos com a forma solta, sense contreure, enfront dels 33 casos de *lo*); l'ús del numeral cardinal *dos* tant com a masculí com femení; la major presència dels demostratius reforçats amb ACCU (11 casos d'*aquest*; 7 d'*aquesta*; 1 d'*aquests*, d'*aquestes*, d'*aquexa*, d'*aquella* i d'*aquelles*), però fer constar que encara hi ha els simples (*esta*, amb 4 casos i *estes*, amb 1 cas); l'ús del relatiu *qui* amb antecedent de cosa; i l'ús de la preposició *per* amb sentit de finalitat, amb 16 casos (d'un total de 74 exemples), enfront dels 15 casos de *per a*.

Respecte del lèxic, cal dir que és un dels aspectes lingüístics més interessants. La terminologia tècnico-científica del *Tractat del salitre*, segons el meu parer, està composta per 71 termes que, o són pròpies del llenguatge d'especialitat tècnico-químic dels salnitrers o tenen un significat diferent de l'accepció més general, referit concretament a aquest àmbit d'ús.

Els mots que possiblement tenen un origen castellà són poquíssims. N'hi ha 11: *al rededor, antes, cuydado, demés* (en el sentit de 'els altres'), *grassa* (per *greix* o *greixosa*), *manso, menos, rato, remediar, salitre* i *tamany*. He pogut registrar algunes paraules o accepcions que no formen part del *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover i Moll, i m'he arriscat a considerar alguns mots com a possibles dialectalismes mallorquins: *brufar, espira, llemicós* i *reure*.

6. Resum i conclusions

Com a resum i conclusions finals, esmentaré els següents punts:

1- Aquest tractat és una mostra més de l'activitat científico-tècnica als Països Catalans durant el segle XVII, escrit en la llengua pròpia del país.

2- El salnitre constituïa, en darrera instància, la base de l'artilleria de foc. Els països, col·lectivitats o bàndols que posseïen pólvora i armes gaudien del poder. Per tant, saber com fer salnitre i pólvora responia a una necessitat imperiosa dins unes circumstàncies no gaire pacífiques en què es movia la societat mallorquina del segle XVII.

3- Les fonts escrites bàsiques que l'autor va utilitzar són els dos tractats d'artilleria que es consideren més importants a l'Europa de finals del segle XVI. Tant la *Prattica manuale d'Artiglieria* (1586) de Lluís Collado com *El perfecto capitán* (1590) de Diego de Álava són dues obres que assoliran un alt grau de divulgació a tot Europa. Prova d'això són les edicions que se'n fan i que gran part d'obres d'artilleria posteriors repeteixen molts d'aspectes exposats per aquests dos autors.

4- El llenguatge del text reflecteix les característiques bàsiques del registre científic. Les influències d'altres varietats lingüístiques són poques, la qual cosa fa que el català que s'hi usa sigui molt genuí. Aquest fet es pot constrastar amb l'opinió generalitzada entre els estudiosos de la llengua i la literatura catalanes que creuen en una total «decadència» del català pel que fa al període comprès entre principis del segle XVI i finals del segle XVIII. Tal vegada si es fes un estudi ampli sobre l'època referit a tots els territoris dels Països Catalans hom experimentàs més d'una sorpresa.

JOAN-ANTONI MESQUIDA I CANTALLOPS
Universitat de les Illes Balears